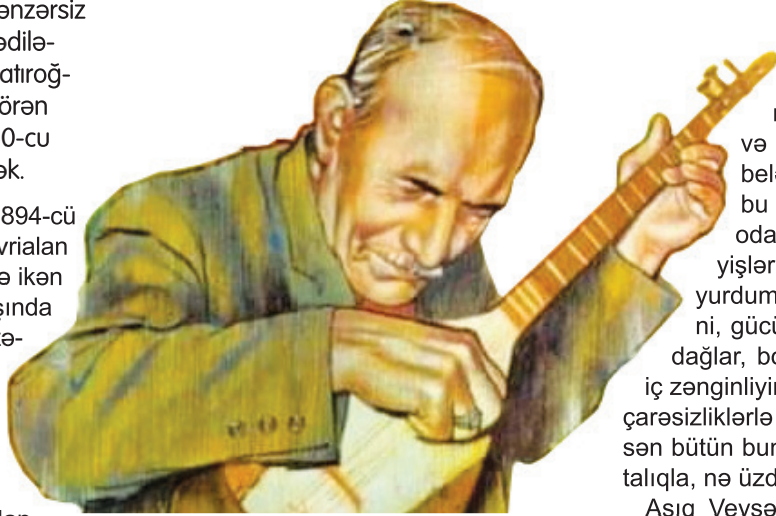

Anadolunun “torpaq şairi” – Aşiq Veysəl

Türk dünyasında mədəni yaddaşın mühüm ifadə forması kimi aşiq sənətinin zəngin tarixi, onu əsrlərlə yaşadan böyük ustaları var. Ötən yüzillikdə Anadolu ellərinin görkəmli saz-söz yetirmələri arasında bənzərsiz yaradıcılığı ilə yaddaşlarda əbədiləşən aşıqlardan biri də Veysəl Şatıroğlu olub. Cahanı qəlb gözü ilə görən sənətkarı anadan olmasının 130-cu ildönümündə bir daha yad edək.

Veysəl Əhməd oğlu (Şatıroğlu) 1894-cü ildə Türkiyənin Sivas bölgəsinin Sivrialan kəndində dünyaya göz açıb. Körpə ikən anası Gülzarı itirən Veysəl 7 yaşında çiçək xəstəliyinə yoluxur. Bu xəstəlikdən sol gözü tutulur. Sonra sağ gözü də tədricən zəifləyir. Bir gün sağ gözüne ağacın budağı dəyir, aldığı zədədən dünya işığından ömürlük məhrum olur.

Veysəlin əkinçiliklə məşğul olan atası sazi-sözü sevmə bir insan olub. Bundan çox təsirlənsə də, ruhdan düşür. Elin söz və sənət bilicilərinin şeirlərini yeri gəldikcə oğluna əzbərlədir. Bu yolla onun könlünü almağa, ovundurmağa çalışır. Günlərin birində oğluna saz da alır. Saz Veysəlin sirdaşına çevrilir. Dərd-sərinə onunla bölüşür və bütün varlığı ilə ona bağlanır. Bir müddət kəndlərinin söz-sənət sərraflarından olan aşiq Əliyə şeyird olur, sənətin sirlərini dərinləndirir.

1914-cü ildə Türkiyənin (Osmanlı) də iştirak etdiyi I Dünya müharibəsi başlanır. Gənclər cəbhəyə gedirlər. Gözləri görməyən Veysəl isə kənddə qalır. Bir müddət sonra məmləkətin üzərini qara buludlar alır. Xalq Mustafa Kamal Atatürkün öndərliyində Qurtuluş savaşına qalxır. Veysəl bu mücadilədən kənarda qalmağı özünə dərd edir. Sonralar o günləri belə xatırlayırdı: “Gözlərim görmədiyimi üçün əsgəri borcumu yerinə yetirə bilmədim. Bu halımdan çox üzüldüm. Onlar məmləkətə xidmət etməyə getdilər, mən kənddə misikin və hər şeydən məhrum qaldım...”.

*Nə yazıq ki mənə olmadı qismət,
Düşməni dənizə tökərəkən millət,
Fələk qırdı qolumu, vermədi firsət,
Qılınc vurmaq üçün düşməni başına.*

Aşiq Veysəl 25 yaşında Əsma adlı xanım ilə ailə həyatı qurur, ancaq xoşbəxt ola bilmir. Həyat yoldaşının etinasızlığı üzündən bir neçə il sonra onlar ayrılırlar. Şeirlərinin birində aşiq bu ayrılığı belə ifadə edir:

*Məmləkətə dastan oldum,
Qarım mənə bəyənmedi.
Yardan oldum, dostdan oldum,
Yarım mənə bəyənmedi.*

Bir müddət sonra o, ikinci dəfə ailə qurur, iki oğlu, bir qızı dünyaya gəlir.

1933-cü ildə şeirə, sənətə dərinləndirən bələd olan ziyalı Əhməd Kutsi Tecerlə tanışlığı Veysəlin həyatında müəyyən dəyişiklik yaradır. Mətbuatda ilk şeiri dərc olunur. Professor Maarifə Hacıyeva “Dünyanı bəsirət gözü ilə görən aşiq Veysəl” adlı araşdırmasında yazır ki, gənc yaşlarında aşıqların şeirlərini əzbər söyləyən Veysəl Türkiyə Cümhuriyyətinin 10 illiyi münasibətilə “Atatürkdür Türkiyənin əhyası” adlı şeirini yazır. Şair Sivrialandan Ankaraya camaatla birlikdə piyada gedir. Ankarada şeiri xalq qarşısında oxuyur və alqışlarla qarşılanır. Bundan sonra onun yaradıcılığı diqqət çəkməyə başlayır.

... Aşiq Veysəl təbiət və cəmiyyətdə olan gerçəkləri qəlbini gözü ilə görə bilib. Bu belə olmasaydı, onun yaradıcılığı bu qədər rəngarəng və zəngin olmazdı:

*Dürlü-dürlü rənglərə boyanmış,
Yaşıl yarpağıyla döşəli dağlar.
Geyinmiş, qurşanmış gəlin misallı,
Gülümşər üzünə nəşəli dağlar.*

Müəllif “Meşə”, “Ağaclar”, “Adalar”, “Dağlar”, “Yaz səhəri”, “İnləyər”, “Oyanış”, “Bəsərək dağı”, “Qara torpaq” kimi şeirlərində təbiət və onun könlü oxşayan gözəlliklərini böyük bir şair coşğunluğu ilə vəsf edib.

“Deyişlər” adlı ilk kitabı 1944-cü ildə nəşr edilir. Sonra “Sazımdan səslər” (1950), “Dostlar mənə xatırlasın” (1971) kitabları işıq üzünə görünür. 1965-ci ildə aşiq “Ana dilinə və milli birliyə etdiyi xidmətlərinə görə” xüsusi təqaüdə layiq görülür.

Aşiq Veysəl “Qara torpaq” adlı şeirinə görə Türkiyə ədəbiyyatında həm də “torpaq şairi” kimi şöhrət tapıb. Professor

Kamal Fikrət Arık 1965-ci ildə Londonda xəstəxanada ikən bu şeiri oxuyur və çox təsirlənir. Aşiq Veysələ belə bir məktub yazır: “...Sən bu yalnız, qaranlıq xəstəxana odalarında məni səsinlə, deyişlərinlə ümidləndirirsən. Səndə yurdumun havasını, yelini, ümidini, gücünü tapıram. Çıl-çılpaq, boz dağlar, boş odalar, kasıb kəndlərinin iç zənginliyini, əxlaq üstünlüyünü, bütün çarəsizliklərlə savaşıaraq yaşama əzmini, sən bütün bunları “Qara torpaq”da nə ustalıqla, nə üzdən anlatdın”.

Aşiq Veysələ görə, həyatımızı öz bəri-bəhrəsi ilə təmin edən torpaq ən sadıq dost, ən vəfalı gözəl və insanlara haqdan verilən gizli xəzinədir. İnsanların bütün ehtiyaclarını ödəyən, ona gözəl maddi nemətləri yetirən, yeri gələndə qüsurlarını gizlədən və sədaqətlə bəyən basan da qara torpaqdır:

*Bütün qüsurlarımı torpaq gizləyir,
Məlhəm qılıb yaralarımı düzləyir,
Qolum açmış yollarımı gözləyir,
Mənim sadıq yarım qara torpaqdı.*

Araşdırmalarda qeyd edilir ki, aşiq gözlərində cərrahi əməliyyat aparmaq istəyən həkimlərə etiraz edir və deyir: “Mən qəlbimin evində bütün qurğu-büsatı yerli-yerində olan möhtəşəm bir dünya yaratmışam. Gözümü açsanız, qorxuram, o gözəl dünyadan əsər-əlamət qalmasın. İstəmirəm, məni öz dünyamla baş-başa buraxın”.

Həmin düşüncəsini aşağıdakı şeirində belə ifadə edib:

*Bir kiçik dünyam var içimdə mənim,
Möhnetim, zinetim mənə kafidir.
Baxanlar dar görür, genişdir mənə,
Söhbətim, ülfətim mənə kafidir.*

Aşiq poeziyasını hikmət çələngi ilə bəzəyən Veysəl Şatıroğlu 21 mart 1973-cü ildə vəfat edir. Cismi torpağa, şeir və xatirələri isə yaddaşlara köçür.

Onu da qeyd edək ki, TÜRKSOY 2019-cu ildə anadan olmasının 125-ci ildönümü münasibətilə “Aşiq Veysəl ili” elan edib. 2023-cü ildə isə Aşiq Veysəlin ölümünün 50-ci ildönümü UNESCO-nun yubileylər proqramı çərçivəsində qeyd olunub. Hər iki ildönümü ilə bağlı Azərbaycanda da tədbirlər keçirilib.